

OSMANLI DEVLETİNDE HIRSIZLIK SUÇLARI VE UYGULANAN CEZALAR (1789-1839)*

*The Theft Crimes and Their Punishments in the Ottoman Empire
(1789-1839)*

Suha Oğuz BAYTİMUR**

Öz: Osmanlı Devleti, toplumda huzuru ve insan haklarını korumak amacıyla çeşitli kanuni düzenlemeler yapmıştır. Çıkarılan kanun ve uygulanan kurallara aykırı davranışlarda bulunanları engellemek amacıyla da çeşitli cezalar uygulamıştır. Alınana tedbirler ve uygulanan cezalar olmasına rağmen devlet içerisinde kanunlara ve kurallara aykırı davranışlar sürekli olarak görülmektedir. Kanunlara aykırı davranışların görülme sıklığı duraklama döneminde artmaya başlamış ve incelediğimiz dönemde ise çok daha fazla kaynaklara yansımıştır. Osmanlı Devleti içerisinde kanunlara aykırı davranışlar çeşitli olmakla beraber dikkat çekenlerden birisi de hırsızlık suçlarıdır. Osmanlı Devleti hırsızlık suçlarını engellemek amacıyla çeşitli tedbirler almıştır. Bu tedbirler içerisinde en etkin kullanılan ise suçluların cezalandırılmasıdır. İncelemiş olduğumuz dönem içerisinde uygulanan cezalar ise sürgün cezası, kalabend cezası, idam cezası vb. şekilde farklılaşmaktadır. Uygulanan cezalarda ve cezaların sürelerinde herhangi bir standart bulunmamaktadır. Benzer durumlarda aynı cezalar verilebildiği gibi farklı cezalarda uygulanmaktadır. Suçluların ceza sürelerinde herhangi bir standart bulunmamakta ve ceza süreleri de farklılaşmaktadır. Cezaların ve ceza sürelerinin farklılaşmasında yapılan davranışın topluma veya kişilere vermiş olduğu zarar önemli rol oynamaktadır.

Anahtar Kelimeler; Suç, Ceza, Hırsızlık.

Abstract: The Ottoman Empire has made various legal arrangements in order to provide the peace in the society and to protect the human rights. But some persons have not fitted these laws and rules. So, the Ottoman government has given various punishments to prevent these bad actions. But unfortunately it has been seen negative actions against the laws and rules in spite of legal arrangements. These bad actions have begun to increase in the unproductive period and they have been reflected in the documents of the period between 1789-1839 years. The most attractive crime of this period is theft. The Ottoman Empire has taken measure in order to prevent the theft crimes. The most effective of these measures is to punish guilty persons. The principal punishments in the period studied by myself are exile, kalabend punishment and death sentence. There is no standart in applying and time of these punishments. The reason of being different of the punishments is difference of the crimes.

Keywords; Crime, Punishment, Theft.

* Bu makale 2011 yılında Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü'nde tamamlanan "Osmanlı Devletinde Hapis ve Sürgün Cezaları (1791-1808)" isimli doktora tezinden üretilmiştir.

** (Dr. Öğr. Üyesi); Sinop Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü, Sinop-Türkiye. E-mail: obaytimur@hotmail.com; **Orcid ID:** <https://orcid.org/0000-0001-9436-4283>

1. Giriş

Arapça'da "sirkat", eski Türkçe'de "uğrılmak" kelimeleriyle ifade edilen hırsızlık, başkasına ait bir malın sahibinin rızası hilafına mülk edinme kastıyla muhafaza edildiği yerden gizlice alınmasıdır¹. Hırsızlık modern hukukta ise, yazılı kanunlar ya da toplumsal meşruiyet düzeyinde mülkiyeti kendine ait olmayan bir nesneyi izinsizce alıkoyma, kullanma veya nesneden menfaat temin etme işidir². Geçmişten günümüze toplumlarda görülen bu ve benzeri suçların ortaya çıkmasında temel nedenler vardır. Hırsızlık suçlarının işlenmesinde kişilerin ihtiyaçlarını karşılayamaması veya hayatlarını idame edememesinden kaynaklanmaktadır. Bu durumlarda insanlar zaruretten dolayı böyle bir suçun içerisine girebilmektedir. Fakat bunların haricinde meydana gelen hırsızlık faaliyetlerinde zaruretten çok alışkanlık öne çıkmaktadır. Bu kişiler ihtiyaçlarını herhangi bir emek harcamadan, haksız ve kolay yolla ulaşmanın yollarını aramaktadır. Bu durum toplumda huzursuzluğa sebep olmaktadır.

Tarih boyunca toplumlarda hırsızlık faaliyetleri hoş karşılanmamış ve kanunlar ile bu tür davranışlar sürekli olarak yasaklanmıştır. Bu tür davranışlarda bulunanlar ise çeşitli cezalara çarptırılmıştır. İlkçağ medeniyetlerinde görülen hırsızlık davranışlarına uygulanan cezalar³, İslamiyet öncesi Türk Devletleri'nde de görülmektedir⁴. Hırsızlık faaliyetleri ilahi dinlerde de kesinlikle kabul edilmeyen davranışlar arasında görülmektedir. Bu tür davranışlarda bulunan kişilerin bu dünyada

¹ Mustafa AVCI, Osmanlı Hukukunda Suçlar ve Cezalar, İstanbul, 2004, s.232.

² <http://www.turkcewiki.org/wiki/Hırsızlık>.

³ İlkçağ toplumlarından olan Sümer'in uygulamış olduğu kanunlarda; "mabetten bir şey çalmanın, çocuk çalmanın cezası ölümdür." Ekrem MEMİŞ, Eskiçağda Mezopotamya, s. 177, Bursa, 2015. Hitit kanunlarında ise; "Eğer bir adam sarayın kapısındaki bronz mızrakları çalarsa, ölür. Diğer hırsızlık suçlarında ise katı ödetilir." Ekrem MEMİŞ, Eskiçağ Türkiye Tarihi, s. 255, Bursa, 2015.

⁴ Eski Türk hukukunda hırsızlık, ağır suçlar içerisinde yer almaktadır. Bu suçu işleyenler ölüm cezası ile cezalandırılmaktadır. İbn Fadlan; İbn Fadlan Seyahatnamesi, (Çev. Ramazan ŞEŞEN), İstanbul, 2012, s.31. Hazerfen Hüseyin Efendinin verdiği bilgiye göre ise, az bir şey çalan kimse yediden yüze kadar sopa vurulur. At veya kıymetli bir şeyi çalan hırsızın karnına kılıç batırılarak öldürülür. Eğer çaldığı şeyin dokuz katını verirse (Kün: Mali tazminat) kurtulur. Yoksa öldürülür. Bu ilk defa hırsızlık edenler için uygulanan cezadır. Fakat ikinci defa aynı suçu işleyenler idamdan kurtulamaz. Halil CİN, Ahmet AKGÜNDÜZ; Türk İslam Hukuk Tarihi, C.1, İstanbul, 1990, s.46. Kişi suçüstü yakalanması halinde öldürülmekle birlikte, malları müsadere edilmekte ve aile fertlerinin hürriyetleri kısıtlanmaktadır. İbrahim KAFESOĞLU; Türk Milli Kültürü, İstanbul, 2009, s.292. Ayrıca hırsızın kesilen başı bir ipe bağlanarak babasının boynuna asılırdı. Aile içinde böyle bir baba hırsız oğlunun başını ölüncüye kadar başından çıkaramazdı. Bahaeddin ÖGEL; Dünden Bugüne Türk Kültürünün Gelişme Çağları, İstanbul, 2001, s.470. Bu ceza özellikle Kırgızlarda çocuk hırsızlıklarında uygulanmıştır. Cezanın bu şekilde uygulanmasının sebebi ise ailelerin çocuklardan sorumlu olmasıdır. Cemal ANADOL, Fazile ABBASOVA, Nazile ABBASLI; Türk Kültürü ve Medeniyeti, İstanbul, 2007, s.230.

çeşitli şekillerde cezalandırıldığı gibi, öteki dünyada da bu davranışından dolayı sorumlu olacağı ve cezalandırılacağı ifade edilmektedir. İlahi kitaplardan Tevrat'ta açık bir şekilde, “çalmayacaksın” denilmektedir⁵. Hristiyanlıkta ise hırsızlığın insanı kirleten davranışlardan olduğu ifade edilmektedir⁶. İslamiyet de hırsızlık davranışlarını hoş karşılamamakta ve bu tür davranışları yasaklamaktadır. Kuran-ı Kerim’de hırsızlıkla davranışı ile ilgili olarak; “Hırsızlık eden erkek ve kadının, yaptıklarına karşılık Allah'dan bir ceza olarak ellerini kesin. Allah daima üstündür, hikmet sahibidir”⁷ şeklinde ayet bulunmaktadır. Yine İslamiyet'ten sonra kurulan Türk devletlerinden Büyük Selçuklu Devleti ile Anadolu Selçuklu devletinde de hırsızlık büyük suçlardan sayılmakta ve bu suça karışanlar ağır şekilde cezalandırılmaktadır⁸.

2. Osmanlı Devletinin Hırsızlık Suçlarına Karşı Alınmış Olduğu Tedbirler

Osmanlı Devleti kuruluşundan itibaren oluşturmuş olduğu adli sistem içerisinde hırsızlık faaliyetlerine karşı çeşitli önlemler almaya çalışmıştır. Çıkarılan kanunnameler ile hırsızlık faaliyetleri yasaklanmış ve bu suça karışanların cezalandırılacakları kesin bir şekilde ifade edilmiştir. Bu suçun önlenmesi amacıyla uyarılarda bulunulmuş ve çeşitli tedbirler alınmıştır⁹.

Fatih Sultan Mehmed dönemi kanunnamelerinde hırsızlık ile ilgili olarak çıkarılan kanunlar; “Eğer kaz ya ördek uğurlasa¹⁰, kadı ta'zir ura; iki ağaca bir akçe cürm alına. Eğer koyun veya kovan uğurlasa cürm onbeş akca alına. Eğer yançuk veya destar uğurlasa elin kesmeli olmaya, kadı ta'zir ura. Ağaç başına bir akça cürm alına. Eğer sığır uğurlasa elin kesmeyeler; ganî olup bin akçeye dahi ziyadeye gücü yeterse cürm yüz akçe; evsat'ül-hal olursa elli akçe; fakir olursa kırk ya otuz akçe alına. Eğer at uğurlarsa elin keseler; kesmezlerse ikiyüz akça cürm alına. Eğer biregûnun tahılın ve akçesin uğurlasa, gani olsa cürm kırk akçe; orta hallü olursa yigirmi akçe; fakir'ül-hal olursa on akçe alına. Oğul atasından ve ata oğlundan kardaş kardaşından ya er avretinden ya avret erinden uğurlasa kadı ta'zir ura. Ağaç başına bir akça cürm alına¹¹” şeklinde yer almaktadır.

⁵ Kitabı Mukaddes Eski ve Yeni Ahit, Tesniye 5, Bab 5, İstanbul, 2001, s.186.

⁶ Kitabı Mukaddes Eski ve Yeni Ahit, Matta 14, Bab 15, İstanbul, 2001, s.17.

⁷ Maide Suresi 38. Ayet.

⁸ Cüneyt KANAT; Orta Çağ Türk Devletlerinde Suç ve Ceza, İstanbul, 2010, s.213.

⁹ Ankara ve Çankırı bölgelerinde bulunan Türkanlı ve Mirdis Aşiretlerinin yaylaya gidiş ve gelişlerinde, kışlaklarda ve yaylaklarda çeşitli hırsızlık olaylarının meydana geldiği, buralarda yaşayan kişilerin eşyalarını mallarını ve hayvanlarını çaldıkları ifade edilmiştir. Yapılan şikayet üzerine bu tür davranışlarda bulunanların yakalanmaları ve gerekli cezaların uygulanması emredilmiştir. BOA. Cevdet ADL. 2365.

¹⁰ “Uğurlamak” kelime anlamı hırsızlık etmek demektir.

¹¹ Ahmet AKGÜNDÜZ, Osmanlı Kanunnameleri Ve Hukuki Tahlilleri, C.1, İstanbul, 2006, s.349-350.

II. Beyazid dönemi kanunnâmeleri de benzer şekilde uygulanmıştır¹². Yavuz Sultan Selim dönemi kanunnâmelerinde ise bir kişinin birden fazla hırsızlığı olmuş ise asılması emredilmiştir. Ayrıca hırsızlık fiilinden yakalananların işkence ile konuşturulması, işkencede ölmesi halinde hesap sorulmaması emredilmiştir¹³. Kanuni Dönemi kanunlarında ise, önceki dönemlerin kanunları temel alınarak uygulanmıştır¹⁴.

Hırsızlık olaylarını engellemek amacıyla alınan bir diğer önlem ise Şeyhülislamın vermiş olduğu fetvalardır¹⁵. Bu konuyla ilgili olarak Şeyhülislam Ebu Suud Efendi, hırsızlık yapanın elinin kesilmesine fetva vermiştir. Ayrıca ilk defa hırsızlık yapanların öldürülmesinin meşru olmadığına fetva vermektedir¹⁶. Benzer şekilde Abdurrahim Efendi de, kişinin bir eşyayı gizlice çalması kanunen sabit olması durumunda elinin kesilmesi gerektiğine dair fetva vermiştir¹⁷. Yine Şeyhülislam Feyzullah Efendi de bir kişinin hırsızlık yapması halinde elinin kesilmesine dair fetva vermiştir¹⁸.

Çıkarılan kanunlar ve alınan önlemler hırsızlık suçlarının önlenmesine katkıda bulunmuştur. Fakat devlet içerisinde görülmesine engel olmamış, faklı bölgelerde çeşitli şekillerde görülmeye devam etmiştir¹⁹. Duraklama dönemine kadar belgelere fazla yansımayan hırsızlık suçları bu dönemden sonra hızla artmaya başlamıştır²⁰. Devletin içerisinde bulunduğu kötü durum bu tür faaliyetlerin artmasına neden olmaktadır. Ayrıca doğal afetler ve yangın olaylarında oluşan kargaşa ortamı da bu tür davranışların meydana gelmesine neden olmaktadır²¹. Osmanlı Devleti bu durumu engellemek amacıyla hırsızlık suçlarına karışan kişi veya kişilere çeşitli cezalar uygulamasına rağmen hırsızlık suçlarını engelleyememiştir.

3. Hırsızlık Suçlarının Tespiti

Osmanlı Devleti'nde hırsızlık suçları ferdi veya toplu olarak karşımıza çıkmaktadır. Hırsızlık olaylarına karışan kişilerin tespit edilmesinde çeşitli kıstaslar uygulanmaktadır. Kişi veya kişilerin hırsızlık faaliyeti esnasında

¹² Ahmet AKGÜNDÜZ, Osmanlı Kanunnameleri, C.2, s.36.

¹³ Ahmet AKGÜNDÜZ, Osmanlı Kanunnameleri, C.3, s.192.

¹⁴ Ahmet AKGÜNDÜZ, Osmanlı Kanunnameleri, C.4, s.363.

¹⁵ H. Necati DEMİRTAŞ, Açıklamalı Osmanlı Fetvaları II, İstanbul, 2012, s.601.

¹⁶ M. Ertuğrul DÜZDAĞ, Şeyhülislam Ebusu'ud Efendi'nin Fetvalarına Göre Kanuni Döneminde Osmanlı Hayatı, İstanbul, 1998, s.238.

¹⁷ Mustafa AVCI, Osmanlı Hukukunda Suçlar ve Cezalar, s.233.

¹⁸ Şeyhülislam Feyzullah Efendi; Fetâvâ-yı Feyziye, (Çev. Süleyman KAYA), İstanbul, 2009, s.119.

¹⁹ Neşe ERİM, "18. Yüzyılda İstanbul ve Çevresinin Suç Haritası", XV. Türk Tarih Kongresi, C.4, Kısım 2, Ankara, 2006, s.1328-1329.

²⁰ Kemal DAŞÇIOĞLU, Osmanlı'da Sürgün, İstanbul, 2007, s.43.

²¹ Doğal afetler neticesinde toplumda meydana gelen kargaşa ve oluşan güvenlik açıkları bu tür davranışların oluşmasına ortam sağlamaktadır. Bkz. Mehmet Yavuz ERLER, Osmanlı Devleti'nde Kuraklık ve Kıtık Olayları (1800-1880), İstanbul, 2012.

tespit edilmesi ve yakalanması, en önemli suçlama gerekçesidir. Suçüstü yakalanan şahısların suçları sabit olması nedeniyle kişiler doğrudan cezalandırılmaktadır. Hırsızlık yapan şahsın suçüstü yakalanması ile ilgili olarak; “Konya’nın Karatüyük Mahallesi sakinlerinden İbrahim bin Mehmed mahkemeye varıp Mahmud bin Mehmed hakkında suç duyurusunda bulunmuştur. İbrahim bin Mehmed ifadesinde komşusu İbrahim bin Mehmed’in evinin kapısının kilidini kırıp içeri girdiğini, bir leğeni ve bir tüfengini alıp avluya çıktığında kendisiyle karşılaştığını ifade etmiştir. Bu durumda kendisinin etrafta bulunanlardan yardım istemesi üzerine yardıma gelenlerinde İbrahim bin Mehmed’i görmeleri üzerine İbrahim bin Mehmed’in kaçtığını ifade etmiştir. Olayın görgü tanıkları mahkemede aynı doğrultuda şahitlik etmeleri üzerine kişinin yakalanması emredilmiştir²².

Önemli suçlama gerekçelerinden bir diğeri ise, suça karışan kişilerin suçlarını itiraf etmeleridir. Suçu işleyen kişi veya kişiler çalmış olduğu eşyayı, parayı ve kıymetli malı ne yaptığını veya kimlerle paylaştığını açık bir şekilde ifade etmektedir. Suça karışan kişilerin suçlarını ikrar etmesi ve suç kabul etmesi kişi veya kişilerin cezalandırılması için yeterli delillerden biridir. Bu durumla ilgili olarak; “Anadoluhisari’nda Zühdü Paşazade Yakub Beğ’in hanesinde aşçı olan Fatma’nın, altın ve eşya çalıp eşi Ömer’e teslim ettiğini ifade etmiştir. Ömer’in hanesinde ifade edilen eşya tespit edilmiş ve Yakub Beğ’e teslim edilmiştir. Fatma zindana konulmuş ve gönderilen ferman ile Ankara’ya sürgün edilmiştir²³.”

Hırsızlık suçuna karışan ve bu fiili işleyen kişi veya kişilerin yakalanmasında ve cezalandırılmasında önemli kanıtlardan bir diğeri ise, çalınan eşyanın kişinin üzerinde veya kendine ait bir mekânda yakalanmasıdır. Bu durumun tespit edilmesi halinde kişiler hakkında adli kovuşturma başlatılmaktadır. Kişi veya kişilerin suçlu olduklarının tespit edilmesi halinde suçlular cezalandırılmaktadır. Konuyla ilgili verilen fetvada çalınan bir malın başkasında tespit edilmesi durumunda konu ile ilgili uygun bir açıklama yapmaması halinde doğrudan sorumlu tutulacağı ifade edilmektedir²⁴. Bu durumla ilgili olarak; “Hafize ve Azize isimli bayanlar daha öncesinde iki üç defa hırsızlık suçundan dolayı, farklı bölgelere sürgün edilmişlerdir. Bu kadınlar sürgün edildikleri Edirne’den izinsiz olarak İstanbul’a gelip burada ikamet etmeye başlamışlardır. Hafize ve Azize Sultan Mehmed civarında gezip dolaşırken, Subaşı ve Zindan Hasekisine rastlamaları sonucu bu kişiler tarafından gözaltına alınmışlardır. Hafize ve Azize buradan Ağa kapısına gönderilmiş ve

²² Mehmet Ali GÜVEN, 33 Numaralı Konya Şer’iye Sicili (Değerlendirme Ve Transkripsiyon), (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Konya, 2006, s.179-180.

²³ 27 Ağustos 1820 tarihinde sürgün edilmiştir. Fakat ceza süresi belli değildir. BAO. Cevdet ADL. 182.

²⁴ H. Necati DEMİRTAŞ, Açıklamalı Osmanlı Fetvaları II, İstanbul, 2012, s.664.

oradan da merkeze nakledilmiştir. Üzerlerinde herhangi bir çalıntı mal olup olmadığını anlamak amacıyla sorguya çekilen kadınlar, zindana hapsedilmişlerdir. Subaşı ve Asesbaşı tarafından yapılan sorgulama neticesinde, Galata Ermeni kilisesi civarında bulunan ve çevre işi yapan bir ermeni hanesine girdiklerini söylemişlerdir. Bu evde bulunan işçiler çevre bohçasını Hafize ve Azizeye açmışlardır. Bu esnada Hafize ve Azize iki çevre ve iki saat kesesi çaldıklarını itiraf etmişlerdir. Sorgulama sonrasında ise bu durum çevre sahiplerine haber verilmiştir. Çevre sahipleri bohça içerisinde çok sayıda çevre olduğunu ve kayıp olanı bilemeyiz diye ifade buyurmuşlardır. Malum hırsızlar sorgu esnasında başka bir hırsızlık suçunu da itiraf etmişlerdir. İfadelerinde Kadıçeşmesi civarında Hacı İsmail isimli şahsın hanesinden de bir adet küçük sim kutu ve iki çocuk entarisi çaldıklarını ve bunları sattıklarını söylemişlerdir. Bu durum da eşya sahibine haber verildiğinde, “Allah’ından bulsunlar” deyip, herhangi bir talepte bulunulmamıştır. Yapılan tahkikat neticesinde Hafize ve Azize suçlu bulunmuş, bir daha İstanbul’a gelmemek şartıyla Edirne’ye sürgün edilmiştir²⁵.”

Suçluların tespit edilmesinde önemli bir diğer kanıt ise olayın canlı şahitleridir. Hırsızlık suçuna şahit olanlar, suçu işleyenleri görmeleri ve bunları teşhir etmeleri durumunda kişiler hakkında adli inceleme başlamaktadır. Fakat şahitlerin ifadelerinin doğruluğunun tespiti büyük önem arz etmektedir. Kişisel husumetler veya çekişmeler yalancı şahitlerin ortaya çıkmasına neden olabilmektedir. Bu nedenle şahitlerin ifade ettiği kişiler hakkında tahkikat yapılmaktadır. Yapılan tahkikatta şahısların toplum içerisindeki tavır ve davranışları ile daha önceden benzer davranışlarda bulunup bulunmadığı tespit edilmeye çalışılmaktadır. Sanıkların bu tür davranışlarda bulunduğu tespit edilmesi halinde kişiler hakkında cezai işlemlerde bulunulmaktadır. Bu durumla ilgili olarak; Ahmed bin Abdülkerim isimli bir şahıs muhtelif zamanlarda farklı kişilere ait hayvanları merada otlamakta iken çalmıştır. İslam hukuku uyarınca meradaki hayvanlar muhafaza altında olmadığından had cezasının uygulanmasını gerektiren koşullardan biri eksiktir. Fakat fail, hakkındaki bütün suçlamaları kabul etmiş ve 16 kişi de onun hırsız olduğuna ve bunu adet haline getirdiğine dair şahitlikte bulunmuştur. Mal sahiplerinin talebi mallarının iadesi ya da tazmini olduğu halde, “def-i fesâd” için bu kişinin öldürülmesine karar verilmiştir²⁶.

²⁵ 8 Aralık 1805 tarihinde sürgün edilen kadınların ceza süreleri tespit edilememiştir. BOA. A.DVNS.KLB./D.174/B.59.

²⁶ Ahmet KANKAL, “Osmanlı Ceza Hukukuyla Alakalı İlginç Bir Belge”, Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi, S.4, Ankara, 1993, s. 201. Yasemin Baba, “Klasik Dönem Osmanlı Hukukunda Hırsızlık Suçunun Hüküm Ve Sonuçları”, *İÜHFİM*, C. LXXI, S.1, İstanbul, 2013, s. 79-106.

4. Hırsızlık Suçlarına Karşılanların Cezalandırılmaları

Osmanlı Devleti, kanun ve kurallara aykırı davranışların görülmesini engellemek amacıyla çeşitli tedbirler almıştır. Bu tedbirler içerisinde en etkin şekilde kullanılan ise kanunlara ve kurallara aykırı davranan, halkın huzurunu bozan kişilerin cezalandırılmasıdır. Devletin çeşitli bölgelerinde meydana gelen kanunlara aykırı diğer davranışlarda olduğu gibi hırsızlık suçlarında da kişilerin yargılanması ve cezalandırılmaları benzer şekilde uygulanmaktadır.

Osmanlı hukuk sisteminde kadıların suçluların cezalarını ve cezalarını çekecekleri bölgeleri belirleme yetkileri yoktur²⁷. Bundan dolayı kadılar, hırsızlık suçlarına karıştıkları tespit edilen ve suçlu buldukları kişileri, buldukları bölgede geçici olarak kapalı bir mekânda tutmaktadır. Yargılama sonucunda kişiler ve işlemiş oldukları suç veya suçlar Divan'a bildirilmektedir. Bu durumla ilgili örnek belge olarak; "*Anadolu Hisarı'nda Zühdü Paşazâde Yakub Beğ'in hânesinde aşçı olub bâ-defter-i müfredât altun ve eşya serika idüb zevci Ömere teslim eylediğini ikrâr itmekle merkûm Ömer'in yedinde olan bâ-defter-i müfredât mesrûk eşyâları mahallerinden tamâmen tahsil mîr mûmâ-ileyhe teslim olunduğı ve mezbûre Fatıma el-yevm zindânda mahbûs olduğı muhât-ı ilm-i âlileri buyuruldukda emr-i fermân devletlü inâyetlü merhametlü efendim sultânım hazretlerininindir.*" şeklinde Divan'a bildirilmiştir. Divan'da alınan karar ve padişahın emriyle mahkum hakkında uygun görülen ceza; "*Sârıka-i merkûmenin li-eclî't-tedîb çavuş mübâşeretüyle vilâyeti olan Ankara'ya nefy ve iclâsı bâbında*" şeklinde ifade edilmiştir²⁸.

Yine bir diğer belgede ise; "İstanbul'da Cemile isimli hatun yardıma muhtaç olduğundan dolayı Üsküdar'da Dolap mevkiinde bulunan Fatıma Hatun'un hanesinde birkaç gün misafir olur. Fatıma Hatun'un hanesinden ayrıldığında bir adet şalvar entari, bir gezi şalvarı, bir müsteamil kise kürk, bir yemeni, altı zürrâ pamuk gömlek, altı zürrâ iblik çalıp kaçmıştır. Cemile bu defa Eyüb Ensari'de Çömlekçiler hamamında Natır Fatma Hatun'un hanesinde birkaç gün misafir olup bir aded çuka, bir kise samur kürk, iki

²⁷ Kadı defterlerinde yer alan hırsızlık ile ilgili belgelerde bu durum daha net bir şekilde görülmektedir. Yapılan şikâyetler kayda alınıp incelenmekte ve gerekli tahkikatlar yapılmaktadır. Yapılan şikâyetin doğruluğunun bulunması halinde, deliller toplanmakta ve kayd-şud düşülmektedir. Şer'iyye sicillerinde belgeler; "*Bundan birkaç gün mukaddem Françe tüccârından Civanni Anargir nam bâzergân li-eclî'tticâre Evreşe Kazâsı'na gelmek üzere Bolayır kasabası civârında üç çeyrek mikdârı bağlar arasında ve "Ayazma" demekle ma'rûf nâm mevki'inde mezbûrın önüne üç rum çıkıp üzerinde olan melbûsâtı ve üç yüz altmış beş aded Hayriye altunını elinden ahz ile firâr eylediklerini tüccâr-ı mersûm kulları bir takrib yedlerinden ihlâs ile der-akab kasaba-i mezbûr zâbiti bendelerine gelip takrîr şüd. Fi 5 B. li-sene [12]49"* şeklinde yer almaktadır. Serkan ASLAN, 1131 Nolu Çanakale Şer'îye Sicil Defteri'nin Transkripsiyonu Ve Değerlendirilmesi, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Çanakale, 2006, s.140.

²⁸ BOA. Cevdet .ADL. 182.

başmak ve bir boğça çalıp kaçmıştır. Cemile son olarak Balta Limanında Cebahaneci Hacı Hasan'ın hanesinde birkaç gün misafir olup bir adet İngiliz entari, bir gömlek, bir yemeni, bir oyma çuka, bir şalvar, dört yazma yemeni, bir çuka ferace ve bir saat çalıp firar etmiştir. Ev sahiplerinin şikayeti üzerine yapılan aramalarda, zindan kolcusunun ihbarıyla, Cemile Bostancı zabitanı tarafından yakalanmıştır. Verilen emr üzerine sorgulanıp 3 Şubat 1826 senesinde zindana konulmuştur. Yapılan sorgulamada Cemile hatun suçunu itiraf ederek çalmış olduğu eşyaların buldukları yeri söylemiş ve eşyalar söylenen yerden alınıp sahiplerine teslim edilmiştir. Fakat Cemile, Balta Limanında Hacı Hatunun bir çuka feracesini tophanede bir Koltukçu Topçuya sattığını iddia etmiştir. Topçuya durum sual olunduğunda, Topçu böyle bir şeyin olmadığını ifade etmiştir. Cemile hatunun suçu sabit olması üzerine belgede son olarak, “*el-yevm mahbûse olduğu muhât-ı alem ‘âlîleri buyuruldukda emr-i fermân devletlü inâyetlü merhametlü efendim sultânım hazretlerininindir*” şeklinde ifade yer almaktadır. Divan'da alınan karar ve padişahın emriyle Cemile Hanım hakkında uygun görülen karar; “*Merkûme Manisa'ya nefy ve iclâ olunmak bâbında çavuş mübaşeretıyla 5 Mart 1826 tarihinde hükm yazılmıştır*” şeklinde ifade edilmiştir²⁹.

Osmanlı Devleti'nde adli görevliler kişilerin cezaları hakkında Divan'a bir öneride de bulunabilmektedir. Divan'da belirtilen olay incelenmekte ve suçlulara uygun görülen ceza ile cezalarını çekecekleri mekânlar ifade edilmektedir. Cezaların belirlenmesinde kadıların tavsiyeleri çoğunlukla göz önünde bulundurulmaktadır. Fakat Divan'da kadıların tavsiyelerinin dışında, daha ağır veya daha hafif cezalar da ön görüle bilmektedir.

5. Osmanlı Devletinde Hırsızlık Suçlarına Uygulanan Cezalar

Osmanlı Devleti kanunlarında hırsızlık davranışları suç sayılmaktadır. Bu tür davranışlarda bulunan kişi veya kişiler, yakalanmaları halinde farklı şekillerde cezalandırılmaktadır. Hırsızlık suçunu işleyenlere uygulanan cezalara bakıldığında ise cezalar çeşitlenmektedir. Bu cezalar genellikle sürgün cezaları ve hapis cezalarıdır³⁰. Yine hırsızlık olaylarının engellenmesi amacıyla para cezası³¹ ve ağır cezalardan kürek cezasının da uygulandığı görülmektedir³². Ayrıca hırsızlık suçlarına idam cezası ile İslam hukukunda yer alan el kesme cezası da uygulanmaktadır. Hırsızlık suçlarında sürgün ve hapis cezaları sıkça görülmesine rağmen para cezası,

²⁹ BOA. Cevdet ZB. 51.

³⁰ Neşe ERİM, “Osmanlı İmparatorluğunda Kalebendlik Cezası ve Suçların Sınıflandırılması Üzerine Bir Deneme”, Osmanlı Araştırmaları, S.IV, İstanbul,1984, s.87.

³¹ Mustafa AVCI, Osmanlı Hukukunda Suçlar ve Cezalar, İstanbul, 2004, s.249.

³² Mehmet İPŞİRLİ, “XVI.Asrın İkinci Yarısında Kürek Cezası İle İlgili Hükümler”, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Enstitüsü Dergisi”, İstanbul, 1982, s. 210.

kürek cezası, idam cezası ve el kesme cezasına çok fazla rastlanmamaktadır.

Hırsızlık suçlarına uygulanan el kesme cezaları ile ilgili olarak; “1676 yılında İstanbul Kadılığı’nda kayıtlı bulunan bir davada, bir müştekinin dükkanından kıymetli eşyasını çalmakla itham olunan şahıs, mahkemede suçunu ikrar etmekle hâkim tarafından had (el kesme) cezası ile cezalandırılmıştır.” Yine, “1680 tarihinde Rumeli Kazaskerliği Mahkemesi’ne ait 128 numaralı defterde, bir şahıs bir zımminin kaybolan malından dolayı hırsızlıkla itham edilip haksız yere sağ elini bileğinden kestiğini iddia ettiği subaşıyı şikâyet ettiğini görmekteyiz ki bu olay da bize had cezasının uygulandığını göstermektedir³³.”

Hırsızlık suçlarına uygulanan bir diğer ceza ise idam cezasıdır. İslam hukukunda hırsızlık suçunun cezası açık şekilde ifade edilmesine rağmen, Osmanlı Devleti bazı hallerde bu suçu işleyen kişi veya kişilere idam cezası da uygulamıştır³⁴. Hırsızlık suçuna uygulanan idam cezasıyla ilgili olarak; İstanbul’da Yeni Cami-i Şerif Pazarı civarında yankesicilik ve hırsızlık davranışlarından dolayı Erzurumi Hacı Mehmed isimli şahıs yakalanmıştır. Şahsın üzerinde para, saat ve çeşitli eşya tespit edilmesi üzerine yakalanıp gözaltına alınmıştır. Yapılan sorgulama neticesinde çalmış olduğu eşyaları Kasımpaşa’da bulunan evinde sakladığını ifade etmiştir. Evinde yapılan aramada dört yüz seksen beş adet adli altın, çeşitli paralar ve eşyalar tespit edilmiştir. Bu eşyalar geri verilmesi amacıyla sahiplerinin kimler olduğu sorulduğunda ise Hacı Mehmed bu kişileri tanımadığını ifade etmiştir. Bunun üzerine çalınan altın, para ve eşya devlet hazinesine bırakılmıştır. Soruşturmayı tamamlayan Serasker Paşa Hacı Mehmed’in idam edilmesi yönünde Divan’a tavsiyede bulunmuştur³⁵.

Osmanlı Devletinde hırsızlık faaliyetinde bulunanlara süreli cezalar olan sürgün ve hapis cezaları da uygulanmaktadır. Devlet içerisinde Sürgün ve hapis cezaların özel uygulama alanları bulunmamaktadır. Bundan dolayı sürgün cezalarında mahkumlar buldukları yerden farklı bir bölgeye gönderile bilmektedir. Mahkumlar hapis cezalarında ise zindanlar ve kalelerde tutulmaktadır. Mahkumlara sürgün cezası uygun görülümüşse bu durum belgelerde, “...merkûm İbrahim’in li-ecli’t-te’dîb çavuş mübâşeretiyile Bursa’ya nefy ve iclâsı fermânım olmağın...” şeklinde ifade edilmektedir. Eğer mahkuma hapis cezası uygulanacak ise bu durum

³³ Ömer MENEKŞE, XVII. ve XVIII. Yüzyıllarda Osmanlı Devletinde Hırsızlık Suçu ve Cezası, (Basılmamış Doktora Tezi), İstanbul, 1998, s.110-111.

³⁴ Ahmet MUMCU, Osmanlı Devleti’nde Siyaseten Katl, Ankara, 2007, s.119.

³⁵ Hacı Mehmed adlı şahsın cezası Padişah’ın kararıyla şekilleneceğinden dolayı, şahsın almış olduğu cezanın ne olduğuna dair kayda rastlanılamamıştır. 10 Haziran 1831 tarihli belge. BOA. H.H. 32388.

belgelerde; "...lî-ecli't-te'dîb Seddûlbahir Kal'asına kal'abend olunmak bâbında emr-i şerîfîm..." şeklinde ifade edilmektedir.

Sürelî cezalarda suçluların cezaları ve cezalarını çekecekleri mekânlar belirlenmesine rağmen ceza süreleri belirtilmemektedir. Bunun yerine, "ıslah-ı nefis edinceye kadar" ifadesi kullanılmaktadır³⁶. Mahkumlar serbest kalmak için ıslah olduklarını bildirmeleri gerekmektedir. Divan'a gönderilen arzuhallerde mahkumun ıslah olduğuna kanaat getirilmesi durumunda, mahkumlar affedilip serbest bırakılmaktadır. Sürelî cezalarla ilgili olarak; İstanbul'da Mercan civarında Çukurhan yakınlarında yaşayan Molla Ali isimli şahıs hırsızlık töhmetiyle yakalanıp zindana koyulmuştur. Sonrasında verilen emir üzerine Bozcaada'ya sürgün edilmiştir. Molla Ali dört ay altı gün sonunda affedilip serbest bırakılmıştır³⁷.

6. 1789-1839 Yıllarında Görülen Hırsızlık Suçları ve Uygulanan Cezalar

Osmanlı Devleti'nde incelemiş olduğumuz dönemde hırsızlık cezalarına oldukça fazla rastlanmaktadır. Devlet içerisinde hırsızlığın fazla görülme sebeplerinin başında işsizlik olduğu görülmektedir. Özellikle kırsaldan gelip büyük şehirlerde iş bulamayan gençler ile askerden firar edip kaçanların bu suça bulaştıkları görülmektedir. Bu dönemde farklı toplumlardan kişilerin büyük şehirlere gelmesi ve iş bulmakta zorlanmaları hırsızlık suçunun ortaya çıkmasına neden olmaktadır³⁸. Hırsızlık olaylarının sürekli artış göstermesinin bize göre en önemli nedeni, hırsızlık yapanlar için caydırıcı cezaların uygulanmamasıdır. Hırsızlık yapanların genellikle sürgün ve hapis cezalarına çarptırılmaları ve kısa bir süre sonra serbest bırakılmaları cezaların caydırıcılığını etkisiz kılmaktadır³⁹.

Bu dönem hırsızlık suçuna uygulanan cezalar çeşitli olmakla beraber büyük bir kısmına sürgün cezası uygulandığı görülmektedir. Sürgün cezasının uygulandığı olaylarla ilgili olarak; Hırsızlık suçları ile ilgili olarak, "İstanbul'da Tophane civarında yaşayan Mustafa isimli şahıs hırsızlık şüphesiyle yakalanmıştır. Yine bölgede bulunan Topçubaşı Mustafa'nın, bu durumu doğrulaması ve beyan vermesi üzerine Mustafa yakalanıp Bozcaada'ya sürgün edilmiştir. Mustafa, dört ay yedi gün

³⁶ Osmanlı Devleti'nde hapis cezaları ve uygulamaları üzerine bkz. Ahmet AKSİN, Suha Oğuz BAYTİMUR, Osmanlı Devleti'nde Hapis Cezaları ve Uygulamaları (1791-1808), XVI. Türk Tarih Kongresi 20-24 Eylül 2010, Ankara, 4. Cilt, 1. Kısım, Ankara, 2015, s. 11-25.

³⁷ 20 Temmuz 1793-5 Aralık 1793 tarihleri arasında cezalandırılmıştır. BOA. 26 No'lu A.DVNS.KLB.d/ s.63/B.231.

³⁸ Belgelerde özellikle Arnavut taifesini hırsızlık suçlarında görmekteyiz. Bu taife hakkında belgelerde çokça şikayet mevcuttur.

³⁹ Suha Oğuz BAYTİMUR, Osmanlı Devletinde Hapis ve Sürgün cezaları (1791-1808), Basılmamış Doktora Tezi, Elazığ, 2011. s.129-132.

sonunda Tophane'ye ayak basmamak şartıyla affedilip serbest bırakılmıştır⁴⁰.”

Bir diğer belgede; “İstanbul'da Fatma isimli hatunun evinden eşyası çalınmıştır. Bunun sorumlusu olarak yakalanan Mehmed Emin isimli şahıs bir müddet zindanda tutulup hakkında yapılan araştırma neticesinde suçlu olduğu tespit edilmiştir. Verilen emir üzerine Mehmed Emin Bozcaada'ya sürgün edilmiştir. Mehmed Emin bir yıl beş ay on dört günlük mahkûmiyet sonunda affedilip serbest bırakılmıştır⁴¹.”

Yine bir başka belgede; “İstanbul'da Taşçılar Hanı'nda hırsızlık suçundan yakalanan Seyyid Ahmed bir süre hapiste tutulmuş ve daha sonra Bozcaada'ya sürgün edilmiştir. Seyyid Ahmed de bir önceki belgede olan Mehmed Emin gibi bir yıl beş ay on dört günlük mahkûmiyet sonunda affedilip serbest bırakılmıştır⁴².”

Yine bir başka belgede; “İstanbul'da Simkeş Hanı'nda simkeş odalarında kalan İsmail isimli şahsın odası açılmış ve eşyalarının çalındığına dair şikâyetle bulunmuştur. Bunun üzerine Bekçi Ali ve diğer Bekçi Veli şüpheli olarak yakalanmıştır. Bekçiler hırsızlık yapmadıklarını ve yapılan suçlamayı kabul etmediklerini bildirmelerine rağmen yakalanıp Bozcaada'ya sürgün edilmişlerdir. Bekçi Ali ve Bekçi Veli bir yıl dört ay yirmi dört günlük mahkûmiyet sonunda affedilip serbest bırakılmışlardır⁴³.”

Bir diğer belge de ise; “Bursa sakinlerinden olmasına rağmen bir süreden beri İstanbul'da Emir Bahadır mahallesinde bulunan Ayşe isimli hatun, Libabe isimli hatunun evine girilmiş ve mevcut eşyanın bir kısmını, yanında götürdüğü hamamlar ile çalıp evine götürülmüştür. Ertesi gün yeniden aynı eve girilmiş ve kalan eşyayı çalınmaya çalışılırken ahali tarafından fark edilip yakalanmıştır. Ayşe Hatun Eyüp Mahkemesine götürülmüş ve mahkemede eşya sahibi ile yüzleştirilip, eşyalar sahibine teslim edilmiştir. Ayşe Hatun ise Divan-ı Hümayun'dan kişinin cezası belirtilene kadar İmam hanesinde hapsedilmiştir. Gönderilen ferman üzerine Ayşe Hatun Bursa'ya sürgün edilmiştir⁴⁴.”

⁴⁰ 10 Haziran 1793-17 Ekim 1793 tarihleri arasında cezalandırılmıştır. BOA. 26 No'lu A.DVNS.KLB.d/ s.54/B.199.

⁴¹ 30 Haziran 1793-14 Aralık 1794 tarihleri arasında cezalandırılmıştır. BOA. 26 No'lu A.DVNS.KLB.d/ s.63/B.232.

⁴² 30 Haziran 1793-14 Aralık 1794 tarihleri arasında cezalandırılmıştır. BOA. 26 No'lu A.DVNS.KLB.d/ s.64/B.234.

⁴³ 20 Temmuz 1793-14 Aralık 1794 tarihleri arasında cezalandırılmıştır. BOA. 26 No'lu A.DVNS.KLB.d/ s.57/B.211

⁴⁴ 27 Temmuz 1803 tarihinde meydana gelen bu olayda ceza süresi tespit edilememiştir. BOA. A.DVNS.KLB./D.169/B.46.

Yine; “İstanbul’da Bazu İbrahim Hanif Efendinin evine misafir olarak giden çukadarın yeğeni Osman isimli şahıs, Çukadar’ın vasıtasıyla hanelerine misafir olduğunu ifade etmektedir. Hanelerinde geceyi geçirmek için evlerinde kaldığında bir miktar eşyalarını aldığı ve gece selamlık tarafından komşularının evine girip buradan da eşya çaldığını ifade etmiştir. Osman yakalandığında bir miktar eşya üzerinde tespit edilmiş ve kendilerine teslim edilmiştir. Fakat çaldığı eşyanın diğer kısmının hala Osman’ın üzerinde olduğu belirtilmiştir. Osman yapmış olduğu davranıştan dolayı yakalanıp zindana konulmuş ve sorgusu burada devam etmiştir. Osman 30 Eylül 1790 tarihinde Bozcaada’ya sürgün edilmiştir⁴⁵.”

Yine bir başka belgede; “Ümmügülsüm ve yanında bulunan birkaç bayan hırsızlık suçundan yakalanmış ve bunlar suçlarını itiraf etmelerine rağmen Limni Adası’na sürgün edilmişlerdir⁴⁶.” Burada kişilerin suçlarını itiraf etmelerine rağmen had cezasının uygulanmadığı görülmektedir.

Hırsızlık suçlarına verilen cezaların yetersiz olması bu suçun toplumda yaygınlaşmasını ve cezalandırılanların affedildikten sonra tekrar benzer davranışları yapmalarını sağlamaktadır. Ceza olarak genellikle sürgün cezasının uygulanması ve çok kısa sürede suçluların affedilmesi kişilerin ıslah olmalarını engel olmaktadır. Nitekim hırsızlıktan mahkûm edilip serbest bırakılanların yeniden hırsızlık yaptıkları kayıtlarda görülmektedir.

Bu durumla ilgili yine fazlaca belge karşımıza çıkmaktadır. Bu belgelerden örnek verecek olursak; “İstanbul’da Hafize isimli hatun hırsızlık suçundan yakalanmış ve sürgün cezasına çarptırılmıştır. Bir daha bu tür davranışlarda bulunmayacağını bildirmesi üzerine affedilip serbest bırakılmıştır. Serbest bırakıldıktan bir süre sonra Sakız Ağacı olarak bilinen bölgede yaşamaya başlamıştır. Burada komşularıyla sürekli olarak sorun yaşadığı, onlara küfürlü sözler söylediği ve bohçasıyla gezip komşularının eşyalarını çaldığı bildirilmiştir. Bunun üzerine Hafize isimli kadın yine yakalanmış ve Ağakapısı’na gönderilmiştir. Yolda Şeyhülislam konağı önünden geçerken yalandan feryat edip konak halkının dışarı çıkmalarını sağlamıştır. Hafize’nin feryadı üzerine konak halkı zabitin elinden Hafize’yi alıp konağa çıkarmıştır. Zabıt, Ağakapısı’na gidip durumu bildirmesi üzerine Haseki konağa gidip Hafize’yi sorgulamıştır. Yanındaki bohçada çaldığı eşyalar tespit edilmiş, sahiplerine onaylatılmış

⁴⁵ 30 Eylül 1790 tarihinde meydana gelen bu olayda ceza süresi tespit edilememiştir. A.DVNS.KLB./D.161/B.49.

⁴⁶ 22 Şubat 1793 tarihinde meydana gelen bu olayda ceza süresi tespit edilememiştir. BOA. 26 No’lu A.DVNS.KLB.d/s.24/B.86.

ve geri verilmiştir. Hafize suçunu kabul etmesi üzerine bir daha affedilmemek üzere Bozcaada'ya sürgün edilmiştir⁴⁷.”

Yine bir başka belgede; “İstanbul'da Esirci kızı Hatice isimli hatun Zindan hamamı denilen hamamdan bir adet boğça içerisinde eşya çaldığı tespit edilmesi üzerine zindana atılıp haps edilmiştir. Mübarek aylara hürmeten serbest bırakılan Hatice Hatun bu defa büyük ağa hamamından eşya çalması üzerine yakalanıp çaldığı eşyaları evinde kullandığını itiraf etmesi üzerine eşiyile beraber Limni Adasına sürgün edilmiştir⁴⁸.”

Hırsızlık suçlarına uygulanan cezalardan bir diğeri ise hapis cezasıdır. İncelediğimiz dönem içerisinde bu ceza fazla görülmemekle beraber hapis cezasının uygulandığını belgelerde görmekteyiz. Hırsızlık suçuna hapis cezasının uygulanmasına örnek olarak; “Ahyolu Kazası'na bağlı Göktepe Karyesi'nde bulunan Mustafa isimli şahıs bargir hırsızlığından yakalanmış ve Edirne Zindanı'na hapsedilmiştir. Mustafa beş aylık mahkûmiyet sonunda affedilip serbest bırakılmıştır⁴⁹.”

Enderun-ı Hümayun tarafında bazı mahallelerde hırsızlık yapmaya cesaret edenlerin olduğu ifade edilmiştir. Verilen emirde bu tür davranışlarda bulunan kişilerin yakalanıp idam edilmesi emredilmiştir. Yine bu bölgede hırsızlık yaptığı tespit edilen Emir isimli şahsın yakalanarak idam edilmesi emredilmiştir. Fakat bu şahsın eşi ve çocuklarına merhamet edilerek idam cezası uygulanmamıştır. Bunun yerine Magosa Kalesi'ne katle bedel hapsedilmesi emredilmiştir. Verilen emir üzerine Mehmed Emin Magosa Kalesine gönderilmiştir. Mehmed Emin'in eşinin göndermiş olduğu arzualde Mehmed Emin'in bulunduğu yerde perişan olduğunu, kendileri ve çocuklarının ihtiyaçlarını karşılayamayıp merhamete muhtaç olduklarını bildirmiştir. Bunun üzerine bir daha bu tür davranışlarda bulunmamak şartıyla üç ay yirmi günlük mahkûmiyet sonunda affedilip serbest bırakılmıştır⁵⁰.

İncelediğimiz dönemde hırsızlık suçu için uygulanan bir diğer ceza ise küreğe koyulmaktır. Hırsızlık suçuna bu cezanın uygulanması fazla görülmemektedir. Hırsızlık suçuna uygulanan kürek cezasıyla ilgili belgelere baktığımızda; “İstanbul'da Memiş isimli bir şahıs çarşı içerisinde bir zımmının dükkanından bohça ile bir miktar eşyasını çalmıştır. Gece saat on gibi Edirne Kapı civarında çalmış olduğu eşya ile beraber

⁴⁷ 9 Mayıs 1803 tarihinde meydana gelen bu olayda ceza süresi tespit edilememiştir. BOA. Cevdet ZB./G.761.

⁴⁸ 4 Şubat 1792 tarihinde meydana gelen bu olayda ceza süresi tespit edilememiştir. BOA. 25 No'lu A.DVNS.KLB.d/s.92/B.398

⁴⁹ 27 Kasım 1713 tarihinde meydana gelen bu olayda ceza süresi tespit edilememiştir. BOA. Cevdet ZB. 3368/B.2.

⁵⁰ 1 Şubat 1805 - 21 Mayıs 1805 tarihleri arasında cezalandırılmıştır. BOA. A.DVNS.KLB./D.174/B.17.

yakalanmış ve Ağakapısı'na gönderilmiştir. Memiş, Sekbanbaşı Ağa'ya, bostancı olduğunu söylemesi üzerine Bostancıbaşı Ağa kullarına gönderilmiştir. Bostancıbaşı Ağa, *"bu bizim ocaktan değildir"* deyip tekrardan Ağakapısı'na göndermiştir. Burada Sekbanbaşı Ağa, *"bu işe bulaşmış kişiyi bizde kabul etmeyiz"* deyip ocakla alakasının olmadığını bildirmiştir. Memiş'in üzerinde yakalanan eşyanın tamamı zımmiye teslim edilmiş ve cezası belirleninceye kadar hapse konulmuştur. Memiş, bir süre sonra padişahın emriyle çifte sahh ile küreğe konulmuştur⁵¹."

Hırsızlığa uygulanan bir diğer ceza ise idamdır. İdam cezasının uygulanmasında kişilerin hırsızlık yapmış oldukları mekân ve çaldığı eşyalar da etkili olmaktadır. Bir diğer etken ise padişahın kendi iradesidir. Bunun ile ilgili olarak; "Sultan Mustafa tarafından Laleli de yaptırılan camiden sim avizelerden birini alırken İsmail isimli şahıs fark edilmiştir. Cami halkı şahsı yakalamak istediğinde İsmail üzerlerine elindeki bıçak ile saldırmış ve birkaçını yaralamıştır. Camiden kaçarken kendisine yine engel olmak isteyenleri yaralayan şahıs, civarda bulunan kişiler tarafından yakalanmış ve Ağakapısı'na gönderilmiştir. Burada görevliler tarafından üstü arandığında yanında sim avize bulunmuş ve avize yerine tekrar gönderilmiştir. Hırsızlık yapan İsmail'e kürek cezası uygun görülmesine rağmen, padişah bu cezayı onaylamayarak ibret-i alem için bu şahsın Laleli Çarşısı'nda asılmasını emretmiştir⁵²."

Yine bir başka belgede; "Boğaziçi'nde gezip dolaşp hırsızlık yapan on tane Hırvat, Bostancıbaşı tarafından yakalanmıştır. Bunların üzerinde çaldığı eşyalar tespit edilmiş ve eşyalar sahiplerine iade edilmiştir. Bu on Hırvat'ın cezalandırmadan sonra affedilmeleri halinde yine benzer davranışlarda bulunma ihtimalinin yüksek olduğu belirtilmiştir. Bundan dolayı bu on Hırvat'ın ikisi Beşiktaş'ta, iki tanesi Ortaköy'de, iki tanesi Arnavudköy'de, iki tanesi Yeniköy'de ve iki tanesi Tarabya'da başkalarına da ders olması için asılmaları emredilmiştir⁵³."

İdam cezası ile ilgili olarak yine; "Sisam adası gayrimüslimlerinden Karakalpak isimli şahıs, Hristiyanlardan oluşturduğu kırk elli kişilik grup ile beraber hayvan çalmayı amaçlamıştır. Kış ayının sert ve şiddetli döneminde yağışlardan dolayı su taşkınlıklarının meydana gelmesini fırsat bilen Karakalpak ve adamları, sahile sekiz saat mesafede bulunan Garipleriçi isimli bölgeye gelmişlerdir. Burada bulunan beş yüz altı yüz civarında koyunu gizlice sürüp deniz kenarına götürmüşlerdir. Koyunların çalındığının fark edilmesi üzerine Karakalpak'ın peşine düşülmüş ve yakalanarak idam edilmiştir. Karakalpak'ın adamlarının bir kısmı farklı bir bölgede yakalanarak idam edilmiş ve yanlarında götürdükleri koyunlar

⁵¹ BOA. H.H.11617.

⁵² Hicri 1209 tarihli, Miladi 1794–1795 tarihinde meydana gelen bu olayda ceza süresi tespit edilememiştir. BOA. H.H.15527.

⁵³ BOA. H.H.3389.

sahiplerine teslim edilmiştir. Karakalpak'ın yakalanan diğer adamları ise merkeze gönderilmiş ve idam edilmiştir⁵⁴.

Bir diğer belgede ise; “Kıbtî göçebe taifesinden Musa, zevcesi Emine, Derviş, zevcesi Ayşe ve diğer zevcesi Hadice ve Timur kendi hallerinde olmayıp sürekli olarak hırsızlık yaptıkları ifade edilmiştir. Bu defa ise, deraliyye civarında Kuru Çeşme isimli mahalde çok fazla eşya çaldıkları tespit edilmiştir. Yapılan araştırma sonucunda bu şahıslar yakalanmış ve çalmış oldukları eşyalar kendilerinden geri alınmıştır. Tutuklanan bu şahıslardan Kıbtî Halil idam edilmiş, Kıbtîye Emine, Ayşe, Hadice ve Kıbtî Derviş ile Timur Harbeci eşliğinde Kıbrıs Adasına sürgün edilmiştir. Ayrıca bu şahıslardan Hadice'nin gizlice götürülmesi emredilmiştir. Harbeci bu şahısları Lefkoşa naibine teslim etmiştir⁵⁵.

Yine İstanbul'da Bitli Çeşme civarında Hafize, Ayşe, Muharrir-i Arif ve Validesi Zeynep Hatun bir evin duvarını aşır bir miktar eşyayı çalmışlardır. Bu kadınlar çaldıkları eşyalar ile yakalanıp zindana konulmuşlardır. Daha sonra fahişe makulesinden Nefise isimli kadın Cebahane hududunda bir miktar çalınmış eşya ile basılıp Cebeciabaşı Ağa tarafından zindana konulmuştur. Tophaneli Şerife'de olumsuz davranışlarda bulunup halkın huzurunu bozmasından dolayı yine zindana konulmuştur. Tophaneli Hafize fahişe zümresinden olup üç beş defa zindana konulmuş ve sabıkası olmasına rağmen bundan önce elinden bir çift altın bilezik ve bir çift küpe ile yakalanınca farklı bir bölgeye sürgün edilmiştir. Fakat birkaç gün sonra Tophaneli Hafize izinsiz olarak İstanbul'a dönmüş ve yeniden yakalanıp zindana konulmuştur. Bu kadınların suçlarının sabit olmasından dolayı haklarında uygulanacak ceza hakkında Divan'a sorulmuştur. Padişahın emriyle bu kadınlar Limni Adasına sürgün edilmiştir⁵⁶. Bu kadınlardan Şerife isimli hatunun eşinin göndermiş olduğu arzuhalde sekiz yaşındaki kızıyla beraber perişan olduklarını ifade etmiştir. Bunun üzerine adamın eşi Şerife ve kızı Ayşe affedilip serbest bırakılmıştır⁵⁷.

7. Sonuç

İncelediğimiz dönemde Osmanlı Devleti siyasi, iktisadi ve sosyal sorunlarla mücadele içerisindeydi. Osmanlı Devleti bir taraftan yabancı devletler ile yapılan savaşlar ile uğraşırken diğer taraftan toplumsal sorunları çözmeye gayret göstermekteydi. III. Selim ve II. Mahmut

⁵⁴ 22 Şubat 1824 tarihli belge. BOA. H.H. 24924.

⁵⁵ 01.02.1813 tarihinde sürgün edilen beş kişinin serbest bırakılmalarına dair bilgiye ulaşılamamıştır. BOA. Cevdet ZB. 1468.

⁵⁶ 14 Eylül 1791 tarihinde sekiz kadın sürgün edilmiştir. BOA. A.DVNS.KLB./D.139/B.7.

⁵⁷ 2 Aralık 1791 tarihinde Şerife ve Ayşe isimli hatunlar 2 ay 18 gün sonunda affedilip serbest bırakılmıştır. Diğer altı kadının serbest bırakılmalarına dair kayıt tespit edilememiştir. BOA. A.DVNS.KLB./D.139/B.69.

dönemlerinde yapılan yenilikler giderlerin artmasına neden olmakta ve bu durumda da halka yansımaktaydı. Bu durum toplumda yeni sorunların meydana gelmesini ve iktisadi suçların oluşmasına sebep olmaktadır.

Osmanlı Devleti'nde iktisadi suçlar içerisinde hırsızlık faaliyetleri de yer almaktadır. İncelediğimiz dönemde hırsızlık faaliyetlerinin meydana gelmesinde iktisadi durumun bozukluğundan ve suçlulara verilen cezaların caydırıcılığının yeterli olmamasından kaynaklanmaktadır. İncelenen döneme kadar meydana gelen hırsızlık suçlarına nadiren de olsa İslam hukukunda yer alan had cezalarından el kesme cezası verilmiştir. Fakat incelediğimiz dönemde el kesme cezasına rastlanılmamıştır. Bunun yerine kişinin vermiş olduğu zararın büyüklüğüne, bulunduğu bölgede davranışın yaygınlığına ve aynı kişiler tarafından tekrarlanmasına bağlı olarak cezalandırılmaya gidilmiştir.

Bu dönemde hırsızlık suçlarına uygulanan cezalar ise idam cezası, kalabend cezası ve sürgün cezası şeklinde yer almıştır. Kayıtlarda yer alan kalabend ve sürgün cezaları genellikle kısa süreli olmuştur. Bu nedenle bu tür davranışlara verilen cezaların caydırıcılığı da olamamıştır. Bu nedenle kişiler bu tür davranışları alışkanlık haline getirip, yakalanıp cezalandırılmasına rağmen yeniden yapmasını engellememiştir.

Kaynakça

Arşiv Kaynakları

Kalabend Tasnifi

25, 26 Numaralı Kalabend Defterleri.

139, 161, 169, 174 Numaralı Kalabend Dosyaları.

Cevdet Tasnifi

Cevdet Adliye; 2365,182.

Cevdet Zabtiye; 51, 761, 1468, 3368.

Hatt-ı Hümayun; 3389, 15527, 24924, 32388.

Tetkik Eserler

Akgündüz, Ahmet; Osmanlı Kanunnameleri Ve Hukuki Tahlilleri, C.1, İstanbul, 2006.

Aksın, Ahmet-Baytimur, Suha Oğuz; Osmanlı Devleti'nde Hapis Cezaları ve Uygulamaları (1791-1808), XVI. Türk Tarih Kongresi 20-24 Eylül 2010, Ankara, 4. Cilt, 1. Kısım, Ankara, 2015.

Anadol, Cemal-Abbasova, Fazile-ABBASLI, Nazile; Türk Kültürü ve Medeniyeti, İstanbul, 2007.

Aslan, Serkan; 1131 Nolu Çanakkale Şer‘İye Sicil Defteri’nin Transkripsiyonu Ve Değerlendirilmesi, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Çanakkale, 2006.

Avcı, Mustafa; Osmanlı Hukukunda Suçlar ve Cezalar, İstanbul, 2004.

Baba, Yasemin; “Klasik Dönem Osmanlı Hukukunda Hırsızlık Suçunun Hüküm Ve Sonuçları”, *İÜHFİM*, C. LXXI, S.1, İstanbul, 2013.

Baytimur, Suha Oğuz; Osmanlı Devletinde Hapis ve Sürgün cezaları (1791-1808), Basılmamış Doktora Tezi, Elazığ, 2011.

Cin, Halil, Akgündüz, Ahmet; Türk İslam Hukuk Tarihi, C.1-2, İstanbul,1990.

Demirtaş, H. Necati; Açıklamalı Osmanlı Fetvaları II, İstanbul, 2012.

Düzdağ, Mehmet Ertuğrul; Şeyhülislam Ebusu‘üd Efendi’nin Fetvalarına Göre Kanuni Devrinde Osmanlı Hayatı, İstanbul, 1998.

ERİM, Neşe; “Osmanlı İmparatorluğunda Kalebendlik Cezası ve suçların Sınıflandırılması üzerine bir Deneme”, Osmanlı Araştırmaları, S.IV, İst.1984.

Erim, Neşe; “18. Yüzyılda İstanbul ve Çevresinin Suç Haritası”, XV. Türk Tarih Kongresi, C.4, Kısım 2, Ankara, 2006.

Erler, Mehmet Yavuz; Osmanlı Devleti’nde Kuraklık ve Kıtık Olayları (1800-1880), İstanbul, 2012.

Güven, Mehmet Ali; 33 Numaralı Konya Şer‘İye Sicili (Değerlendirme Ve Transkripsiyon), (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Konya, 2006.

İbn Fadlan; İbn Fadlan Seyahatnamesi, (Çev. Ramazan Şeşen), İstanbul, 2012.

İpşirli, Mehmet; “XVI.Asrın İkinci Yarısında Kürek Cezası İle İlgili Hükümler”, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Enstitüsü Dergisi”, İstanbul, 1982.

Kafesoğlu, İbrahim; Türk Milli Kültürü, İstanbul, 2009.

Kanat, Cüneyt; Orta Çağ Türk Devletlerinde Suç ve Ceza, İstanbul, 2010.

Kankal, Ahmet; “Osmanlı Cezâ Hukûkuyla Alâkalı İlginç Bir Belge”, *Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi*, S. 4, Ankara, 1993.

Memiş, Ekrem; Eskiçağda Mezopotamya, Bursa, 2015.

Memiş, Ekrem; Eskiçağ Türkiye Tarihi, Bursa, 2015.

Menekşe, Ömer; XVII. ve XVIII. Yüzyıllarda Osmanlı Devletinde Hırsızlık Suçu ve Cezası, (Basılmamış Doktora Tezi), İstanbul, 1998.

Mumcu, Ahmet; Osmanlı Devleti'nde Siyaseten Katl, Ankara, 2007.

Ögel, Bahaeddin; Dünden Bugüne Türk Kültürünün Gelişme Çağları, İstanbul, 2001.

Şeyhülislam Feyzullah Efendi; Fetâvâ-yı Feyziye, (Çev. Süleyman Kaya), İstanbul, 2009.